

พุทธศาสนาและการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมในสังคมเมืองไทย Buddhism and Cultural Value Shifts in Urban Thai Society

พระครูสถิตธรรมกิจ สัตยา

Phrakhru Sathitthammakit Satya

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

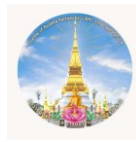
*Corresponding Author E-mail:satya8667@gmail.com

Received: 4 July 2025 ; Revised: 8 August 2025 ; Accepted: 18 August 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับบทบาทของพุทธศาสนาในการจัดการคุณค่าทางวัฒนธรรมภายใต้บริบทของสังคมเมืองไทยยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นสังคมที่มีพลวัตสูง มีความเปลี่ยนแปลงรวดเร็วทั้งในมิติของเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และวิถีชีวิต การสังเคราะห์องค์ความรู้จากบทความ “พุทธศาสนาและการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมในสังคมเมืองไทย” ทำให้สามารถสร้างแบบจำลองแนวคิดที่ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของพุทธศาสนาในการเป็นกลไกกำกับ ทบทุน และผสมผสานคุณค่าทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยไม่สูญเสียรากฐานทางวัฒนธรรมไทย โมเดลองค์ความรู้ที่ได้นำเสนอกรอบแนวคิด 3 ประการ ได้แก่ (1) พุทธศาสนาในฐานะกลไกประเมินคุณค่า (Evaluative Framework) โดยใช้หลักธรรม เช่น ไตรสิกขา และ อริยมรรค เป็นเครื่องมือกลั่นกรองคุณค่าที่สอดคล้องกับจริยธรรมและเป้าหมายของความสุขอันยั่งยืน (2) พุทธศาสนาในฐานะกลไกปรับประยุกต์คุณค่า (Adaptive Filter) ซึ่งหลักธรรมเช่นอิทธิบาทสี่สามารถช่วยในการบริหารตนและชีวิตท่ามกลางความหลากหลายและแรงriebของเมือง และ (3) พุทธศาสนาในฐานะกลไกเชื่อมต่อดั้งเดิมกับโลกใหม่ (Cultural Integration) ที่ช่วยรักษาและปรับใช้คุณค่าไทยให้ร่วมสมัยโดยไม่ขาดจิตวิญญาณเดิม องค์ความรู้นี้มีความสำคัญต่อการประยุกต์ใช้เชิงนโยบาย การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาในเมือง และกิจกรรมเสริมสร้างศีลธรรมในชุมชนเมือง เพื่อให้ประชาชนมีภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม สามารถปรับตัวได้อย่างมีคุณภาพ พร้อมยึดมั่นในรากฐานของอัตลักษณ์ไทยที่มีพุทธธรรมเป็นแกนกลาง

คำสำคัญ: พุทธศาสนา, คุณค่าทางวัฒนธรรม, สังคมเมืองไทย, โลกาภิวัตน์, จริยธรรมเชิงพุทธ

Abstract

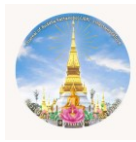
This academic article presents a new body of knowledge on the role of Buddhism in managing cultural values within the context of urban Thai society amid globalization. Thai urban society, characterized by its dynamic nature and rapid changes in economy, technology, and lifestyles, has led to significant shifts in cultural values. The synthesis from the article *"Buddhism and the Transformation of Cultural Values in Thai Urban Society"* provides a conceptual model highlighting Buddhism's potential as an ethical and cultural mechanism to guide, evaluate, and integrate evolving social values without losing the foundation of traditional Thai culture. The proposed knowledge model outlines three key conceptual frameworks: (1) Buddhism as an Evaluative Framework, where core Buddhist teachings—such as the Threefold Training (*Tri-Sikkha*) and the Noble Eightfold Path—serve to assess the alignment of new values with ethical principles and sustainable well-being; (2) Buddhism as an Adaptive Filter, where teachings like the Four Bases of Success (*Iddhipada*) offer practical tools for self-management and mindfulness in the fast-paced and diverse urban context; and (3) Buddhism as Cultural Integration, which enables the continuity of traditional Thai values—such as selflessness, moderation, and communal respect—while adapting them to contemporary urban realities through lived Buddhist practice. This new knowledge holds significant implications for public policy design, urban education curriculum development, and moral enrichment initiatives in urban communities. It aims to empower citizens with cultural resilience and adaptive capacity, rooted in Thai identity and guided by Buddhist ethical principles.

Keywords: Buddhism, cultural values, Thai urban society, globalization, Buddhist ethics

บทนำ

พุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทยที่หล่อหลอมวิถีชีวิต ความเชื่อ และคุณค่าทางวัฒนธรรมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทว่าท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน ทำให้สังคมเมืองไทยเกิดพลวัตทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้คุณค่าทางวัฒนธรรมบางประการที่ผูกพันกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาถูกท้าทายหรือแปรเปลี่ยนไป เช่น การบริโภค นิยมที่ทวีความรุนแรงในเขตเมือง หรือการลดบทบาทของศาสนาในวิถีชีวิตประจำวันของคนรุ่นใหม่ (อุดม จันทิมา และพิชญานันต์ พงษ์ไพบูลย์, 2567)

ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว พุทธศาสนาในฐานะเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่มีบทบาททั้งในเชิงจิตวิญญาณและจริยธรรม จำเป็นต้องเผชิญกับโจทย์ใหม่ว่าจะตอบสนองหรือปรับตัวอย่างไรต่อการ

เปลี่ยนแปลงคุณค่าเหล่านี้ บางแนวคิดเสนอว่าควรใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในยุคดิจิทัล (ปัญญา เรือนดี, 2567) ขณะที่อีกด้านหนึ่งชี้ให้เห็นถึงการเสื่อมถอยของคุณธรรมในสังคมเมืองซึ่งมีผลต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา ชุมชน และการเมือง (มูจจรินทร์ ทศตรกุลพัฒน์, 2568)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพุทธศาสนาในการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมของสังคมเมืองไทย โดยจะอาศัยกรอบแนวคิดจากนักวิชาการไทยที่ศึกษาทั้งในเชิงประจักษ์และเชิงทฤษฎี เพื่อชี้ให้เห็นถึงแนวโน้ม แนวทาง และความท้าทายในการใช้พุทธธรรมเป็นฐานในการดำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรมอันเหมาะสมกับบริบทสังคมร่วมสมัย การศึกษานี้มีเป้าหมายในการสนับสนุนให้เกิดการออกแบบนโยบายสาธารณะและการเรียนรู้ของชุมชนที่สามารถประสานคุณค่าพุทธศาสนากับสภาพความจริงของสังคมเมืองในปัจจุบันได้อย่างสมดุล (พิชชากร ตะนุสะ, 2568)

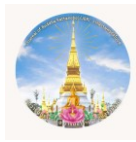
ความหมายของพุทธศาสนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า พุทธศาสนามีได้เป็นเพียงศาสนาในเชิงความเชื่อเท่านั้น หากแต่เป็นปรัชญาแห่งการรู้ตน พัฒนาตน และหลุดพ้นจากกิเลสโดยผ่านกระบวนการอบรมจิต การเจริญปัญญา และการดำรงชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะบุคคลพึงพัฒนาจากภายในมาสู่ภายนอก คือ จะต้องพัฒนาในด้านพฤติกรรมให้มีระเบียบวินัยในตนก่อน พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า พุทธธรรมคือคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้านั้น มีลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งคือ ให้การยอมรับในศักยภาพของมนุษย์ ถือว่ามนุษย์เป็นผู้ที่สามารถฝึกฝนหรือพัฒนาตนเองได้ จนถึงขั้นได้บรรลุความเป็นผู้ประเสริฐสุดด้วยพุทธศาสนา (Buddhism) หมายถึง ระบบคำสอนและวิถีปฏิบัติที่มีรากฐานจากคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ "นิพพาน" ซึ่งเป็นภาวะที่พ้นจากความทุกข์ทั้งปวง (มูจจรินทร์ ทศตรกุลพัฒน์, 2568)

พระมหาธีระพงษ์ กตเมธี (คินรัมย์) (2568) อธิบายว่าพุทธศาสนาเป็น “ระบบการเรียนรู้ทางจิตวิญญาณ” ที่เน้นการรู้เท่าทันธรรมชาติของจิตและกาย เพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักอริยสัจ 4 โดยมีไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นแกนกลางแห่งการปฏิบัติ ส่วนสายฝน บุษบรณ พระศรีสมโพธิ (วรัญญู สอนขุน) และสามารถ สุขุประการ (2568) ชี้ให้เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมและจริยธรรมไทยที่หล่อหลอมคนในสังคมให้มีเมตตา ความอดทน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ดิเรก ด้วงลอย พระปลัดระพิน พุทธิสาร และมัลลิกา ภูมธณ (2568) เสนอว่าพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการเปลี่ยนแปลงภายในที่ลึกซึ้ง โดยยึดหลักการเข้าใจตนเองผ่านการเจริญสติเป็นเครื่องมือในการสร้างภาวะผู้นำ และการจัดการตนเองในโลกสมัยใหม่ ในทัศนะของพระปลัดสมศักดิ์ กตธมโม (โสรัตน์ถาวร) (2568) พุทธศาสนาเป็นแนวทางแห่งการพัฒนาสังคมผ่านการส่งเสริมวัตรปฏิบัติทางศีลธรรม ซึ่งช่วยฟื้นฟูสภาพจิตใจของประชาชนและชุมชน

สรุปได้ว่า พุทธศาสนาเป็นมากกว่าศาสนาในเชิงพิธีกรรม หากแต่เป็นระบบปรัชญาและจริยศาสตร์ที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงภายในเพื่อสร้างสันติสุขทั้งในระดับปัจเจกและสังคม นักวิชาการไทยหลากหลายท่าน

ได้สะท้อนภาพรวมของพุทธศาสนาในฐานะระบบการเรียนรู้ พัฒนาคุณภาพชีวิต และหล่อหลอมวัฒนธรรมไทยให้ยั่งยืนและมีคุณธรรม

ความสำคัญของพุทธศาสนา

พุทธศาสนาเป็นมากกว่าศาสนาในเชิงพิธีกรรม หากแต่เป็นระบบคุณค่าทางจิตใจที่มีบทบาทในการสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม และระเบียบแบบแผนของสังคมไทยมาตั้งแต่โบราณกาล (มูจจินทร์ ทัศนกุลพัฒน์, 2568) พระพุทธศาสนาได้ทำหน้าที่เป็นรากฐานสำคัญของการปลูกฝังจิตสำนึกด้านความดีงาม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในระดับครัวเรือน ชุมชน และชาติ

พระมหาธีรพงษ์ กตเมธี (คินรัมย์) (2568) ชี้ให้เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ผ่านกระบวนการฝึกฝนภายใน โดยเฉพาะการใช้ ไตรสิกขา เป็นแนวทางการกล่อมเกลாதองปัญญา และจิตใจ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการสร้างบุคลากรคุณภาพในระบบการศึกษาและการพัฒนาทางสังคม ขณะที่สายฝน บุชบรรณ พระศรีสมโพธิ (วรัญญู สอนขุน) และสามารถ สุขุประการ (2568) เน้นว่าพุทธศาสนามีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อวัฒนธรรมไทย ทั้งในแง่ประเพณี ศิลปะ และการดำรงชีวิต

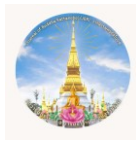
ดิเรก ด่วงลอย พระปลัดระพีณ พุทธิสาร และมัลลิกา ภูมะธน (2568) เสนอว่าพุทธศาสนาคือเครื่องมือในการสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรมในระดับบุคคลและองค์กร โดยเฉพาะในโลกยุคใหม่ที่มีความซับซ้อนทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ในขณะที่พระปลัดสมศักดิ์ กตธมโม (โสรัตน์ถาวร) (2568) ระบุว่าพุทธศาสนาไม่เพียงแต่เป็นศาสนาแห่งการเรียนรู้ แต่ยังเป็นพลังสำคัญในการฟื้นฟูศีลธรรมชุมชน และสร้างสังคมที่เข้มแข็งด้วยหลักธรรมะ

สรุปได้ว่า พุทธศาสนาเป็นรากฐานของจริยธรรม สันติภาพ และความมั่นคงทางสังคมในประเทศไทย บทบาทของพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่ในวัดหรือกิจการทางศาสนาเท่านั้น แต่แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิต วิถีคิด และโครงสร้างการอยู่ร่วมกันของผู้คน โดยการน้อมนำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และพัฒนาองค์รวมของมนุษย์

ความหมายของการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการที่ระบบความเชื่อ ค่านิยม และแบบแผนพฤติกรรมของสังคมมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงโครงสร้างและเนื้อหา จากอิทธิพลของปัจจัยภายนอก เช่น โลกาภิวัตน์ เทคโนโลยี การสื่อสาร และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ตลอดจนปัจจัยภายใน เช่น การเปลี่ยนแปลงทางประชากร การศึกษา และความคิดของคนรุ่นใหม่ อุดม จันทิมา และพิชญานันต์ พงษ์ไพบูลย์ (2567) ชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในไทยปัจจุบันมักเกิดจากอิทธิพลของตลาด ทุน และสื่อ ซึ่งเข้ามาแทนที่ความหมายดั้งเดิมของสิ่งศักดิ์สิทธิ์และคุณค่าพุทธวัฒนธรรม โดยเฉพาะในบริบทพระเครื่องที่เคยมีฐานะเป็นวัตถุทางจิตวิญญาณ กลายเป็นสินค้าเชิงพาณิชย์ สะท้อนการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางจิตใจสู่คุณค่าทางวัตถุ

ปัญญา เรือนดี (2567) อธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน ที่เริ่มมีการเลือกและประยุกต์ใช้คุณค่าต่างวัฒนธรรมมากกว่า

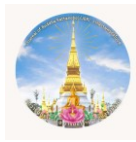
การยึดถือแบบแผนดั้งเดิม การบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเข้ากับชีวิตประจำวันจึงเป็นกลไกสำคัญในการประคองคุณค่าไทยไม่ให้สูญสลาย มุจจรินทร์ ทศตรกุลพัฒน์ (2568) ชี้ว่าความเปลี่ยนแปลงเชิงคุณค่าในระดับผู้นำและสถาบัน มีนัยต่อการบริหารสังคมอย่างมีธรรมาภิบาล โดยหากปราศจากหลักคุณธรรมเชิงพุทธค่านิยมที่มุ่งประโยชน์ส่วนตนอาจเบียดบังค่านิยมเพื่อส่วนรวม ซึ่งจะส่งผลต่อโครงสร้างความมั่นคงของสังคมโดยรวม พิชชากร ตะนุสะ (2568) วิเคราะห์ผ่านกรณีศึกษาประเพณีชักพระ จังหวัดสงขลา พบว่าการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมในระดับชุมชนสามารถเกิดขึ้นทั้งในเชิงลบและบวก หากชุมชนสามารถประยุกต์คุณค่าดั้งเดิมให้เข้ากับยุคสมัยโดยไม่ละทิ้งสาระสำคัญ ก็จะทำให้วัฒนธรรมยังคงความหมายต่อชีวิตร่วมสมัยได้

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนพลวัตของสังคมในยุคใหม่ โดยคุณค่าดั้งเดิมอาจถูกท้าทายหรือปรับเปลี่ยนภายใต้อิทธิพลของบริบทสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจเชิงวิพากษ์และการนำหลักจริยธรรม เช่น พุทธธรรม มาเป็นฐานคิดในการเลือกสรรคุณค่าใหม่ๆ จะช่วยประคับประคองความมั่นคงของสังคมและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ได้

องค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมไม่ใช่กระบวนการที่เกิดขึ้นแบบสุ่มหรือฉับพลัน หากแต่เป็นผลสะสมจากองค์ประกอบหลายประการที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับโครงสร้างและปัจเจกบุคคล องค์ประกอบหลักที่มีอิทธิพล ได้แก่ (1) การสื่อสารและเทคโนโลยี, (2) สถานการณ์เศรษฐกิจและการบริโภคนิยม, (3) ระบบการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้, (4) ความเคลื่อนไหวของประชากรและสังคมเมือง, และ (5) ปัจจัยเชิงอำนาจและนโยบายรัฐ (พิชชากร ตะนุสะ, 2568) อุดม จันทิมา (2567) ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในยุคปัจจุบันเกิดจากอิทธิพลของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและตลาดที่เข้าแทรกซึมในคุณค่าเดิม โดยเฉพาะสื่อและการตลาดที่แปลงรูปวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าบริโภค มุ่งเน้นการแสวงหากำไร มากกว่าความหมายเชิงจิตวิญญาณ

ปัญญา เรือนดี (2567) เน้นถึงบทบาทของเทคโนโลยีและสื่อใหม่ที่ทำให้คุณค่าแบบดั้งเดิมถูกแทนที่ด้วย “ค่านิยมดิจิทัล” ซึ่งมักเน้นความรวดเร็ว ผิวดิน และการแสดงออกส่วนบุคคล ส่งผลต่อทัศนคติของคนรุ่นใหม่ในการเลือกคุณค่าที่ตรงใจตน มากกว่าที่สังคมยึดถือร่วมกัน พิชชากร ตะนุสะ (2568) วิเคราะห์ว่าการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในระดับชุมชนสัมพันธ์กับปัจจัยทางกายภาพของพื้นที่ เช่น เมือง การท่องเที่ยว และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้ชุมชนต้อง ปรับ คุณค่าท้องถิ่นให้เข้ากับบริบทโลก โดยไม่จำเป็นต้อง “ละทิ้ง” รากวัฒนธรรม และทศตรกุลพัฒน์ มุจจรินทร์ (2568) กล่าวถึงมิติของอำนาจและนโยบายสาธารณะที่มักกำหนดทิศทางคุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น การสร้างภาพลักษณ์วัฒนธรรมในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) อาจทำให้เกิดการเลือกเฉพาะคุณค่าที่ “ขายได้” มากกว่าคุณค่าที่ “สร้างจิตสำนึก”

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการซับซ้อนที่มีองค์ประกอบหลายมิติ ทั้งในระดับโครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ และความคิดของปัจเจก การทำความเข้าใจองค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้สามารถวางแผนฟื้นฟูหรือปรับประยุกต์วัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน โดยไม่สูญเสียสาระของคุณค่าดั้งเดิม

ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรม

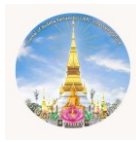
การเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการพัฒนาและการปรับตัวของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะเมื่อโลกเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และความคิดของผู้คนอย่างต่อเนื่อง คุณค่าทางวัฒนธรรมที่เคยเป็นหลักในการดำรงชีวิตของสังคมอาจไม่ตอบสนองต่อบริบทใหม่ การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้วัฒนธรรมยังคงความหมายและมีพลวัตในการดำรงอยู่ (อุดม จันทิมา, และพิชญานันต์ พงษ์ไพบูลย์ 2567) ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมสะท้อนถึงพลวัตของสังคม ซึ่งหากมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีสติและความเข้าใจ ก็จะช่วยรักษารากเหง้าเดิมของวัฒนธรรมในขณะเดียวกันก็เปิดรับแนวคิดใหม่อย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะในบริบทของการบริโภควัตถุทางจิตวิญญาณที่ถูกแปลงค่า

เรือนดี ปัญญา (2567) เน้นว่าความเปลี่ยนแปลงของคุณค่าทางวัฒนธรรมช่วยเปิดพื้นที่ใหม่ของการเรียนรู้ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน ที่สามารถนำคุณค่าจากทั้งโลกตะวันออกและตะวันตกมาหลอมรวมเข้ากับคุณค่าไทยเดิม เพื่อสร้างอัตลักษณ์ที่ทันสมัยแต่ไม่ขาดรากเหง้า ทศดรกุลพัฒน์ มุจจรินทร์ (2568) วิเคราะห์ว่าความเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมมีผลต่อกระบวนการสร้างความยั่งยืนของสังคม โดยเฉพาะการออกแบบนโยบายและภาวะผู้นำในยุคใหม่ที่ต้องอิงกับหลักจริยธรรมและคุณค่าแบบพุทธวัฒนธรรมที่หลากหลาย และ พิชชากร ตะนุสะ (2568) พบว่าในบริบทของชุมชนท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมสามารถใช้เป็นเครื่องมือสร้างพลังร่วม (social cohesion) และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ประเพณี หากมีการประสานระหว่างคุณค่าดั้งเดิมและยุคสมัยได้อย่างเหมาะสม

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาความยืดหยุ่นและการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมในบริบทสังคมสมัยใหม่ โดยไม่เพียงแต่สะท้อนอัตลักษณ์ของสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เชื่อมโยงระหว่างรุ่น และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลและยั่งยืน

ความหมายของสังคมเมืองไทย

สังคมเมืองไทย หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทของการดำรงชีวิตในพื้นที่เมือง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะจากการรวมตัวของประชากรหลากหลายกลุ่ม การพัฒนาเชิงกายภาพอย่างรวดเร็ว และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนโดยตรง (อุดม จันทิมา และพิชญานันต์ พงษ์ไพบูลย์, 2567) ลักษณะสำคัญของสังคมเมืองไทย คือ การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ การแบ่งชนชั้นตามเศรษฐกิจ และการลดความสัมพันธ์แบบเครือญาติลงอย่างต่อเนื่อง อุดม จันทิมา และพิชญานันต์ พงษ์ไพบูลย์ (2567) ชี้ว่า สังคมเมืองไทยเป็นภาพสะท้อนของความเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างวัฒนธรรมและจิตสำนึกของคนไทย โดยเฉพาะการเปลี่ยนผ่านจากความเชื่อแบบพุทธจารีตไปสู่การบริโภควัตถุในเขตเมือง ซึ่งแสดงถึงความพลวัตของค่านิยมเมือง

ปัญญา เรือนดี (2567) ให้ความหมายว่าสังคมเมืองไทยคือพื้นที่แห่งการปะทะของคุณค่าหลากหลาย ซึ่งเยาวชนไทยต้องเผชิญทั้งความกดดันทางวัตถุและโอกาสทางสังคม ทำให้เกิดความซับซ้อนในการเลือกใช้คุณค่าทางวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต มุจจรินทร์ ทศตรกุลพัฒน์ (2568) เสนอว่าสังคมเมืองไทยคือพื้นที่การเมืองของค่านิยมที่แข่งขันกันระหว่าง “การพัฒนา” กับ “การธำรงวัฒนธรรม” โดยภาครัฐและผู้นำทางจิตวิญญาณจำเป็นต้องมีบทบาทสำคัญในการออกแบบสังคมที่ตอบโจทย์ทั้งสองด้าน และพิชชากร ตะนุสะ (2568) เน้นว่า สังคมเมืองไทยควรได้รับการทำความเข้าใจในฐานะระบบวัฒนธรรมที่เปิดรับการเปลี่ยนแปลง และควรส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้ประชาชนมีภูมิคุ้มกันเชิงวัฒนธรรม ท่ามกลางการเปลี่ยนผ่านอย่างรวดเร็ว

สรุปได้ว่า สังคมเมืองไทย ไม่ได้หมายถึงเพียงการอยู่ร่วมกันในพื้นที่ทางกายภาพ หากแต่สะท้อนโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ที่กำลังก่อร่างขึ้นใหม่ภายใต้อิทธิพลของโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยี การทำความเข้าใจสังคมเมืองไทยจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ทั้งในมิติสถาบันและมิติชีวิตของประชาชนอย่างเป็นองค์รวม

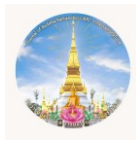
ความสำคัญของสังคมเมืองไทย

สังคมเมืองไทยมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในฐานะกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองในระดับชาติ เนื่องจากเป็นศูนย์รวมของประชากรหลากหลายกลุ่มและเป็นพื้นที่แห่งโอกาสทางเศรษฐกิจและนวัตกรรมทางสังคม การเปลี่ยนแปลงและความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในเมืองไทยจึงไม่เพียงสะท้อนปรากฏการณ์เฉพาะพื้นที่เท่านั้น แต่ยังมิ้นต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม

มุจจรินทร์ ทศตรกุลพัฒน์ (2568) ชี้ว่าสังคมเมืองไทยเป็นศูนย์กลางของภาวะผู้นำและนโยบายทางสังคมในยุคดิจิทัล ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการประสานระหว่างคุณค่าดั้งเดิมกับนวัตกรรมสมัยใหม่ เพื่อรับมือกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ปัญญา เรือนดี (2567) เน้นว่าสังคมเมืองคือเวทีหลักในการสร้างเยาวชนไทยรุ่นใหม่ ซึ่งมีบทบาททั้งในด้านการสื่อสาร การเรียนรู้ และการสร้างความคิดสร้างสรรค์ การเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนในเขตเมืองจึงเป็นการลงทุนเชิงสังคมที่สำคัญ

อุดม จันทิมา และพิชญานันต์ พงษ์ไพบูลย์ (2567) กล่าวว่าสังคมเมืองไทยคือสถานที่ของการเปลี่ยนผ่านคุณค่าทางวัฒนธรรม การเข้าใจและบริหารจัดการคุณค่าเหล่านี้อย่างมีจริยธรรมและสติปัญญา จะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างสมดุลในสังคมร่วมสมัย พิชชากร ตะนุสะ (2568) เสนอว่าความสำคัญของสังคมเมืองอยู่ที่การเป็น “สนามแห่งการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม” ซึ่งสามารถส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ที่มีรากฐานจากชุมชนท้องถิ่นและตอบสนองความเปลี่ยนแปลงในระดับโลกได้อย่างมีคุณภาพ

สรุปได้ว่า สังคมเมืองไทยไม่เพียงแต่เป็นพื้นที่ทางกายภาพของการอยู่อาศัยเท่านั้น หากยังเป็นพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ความสำคัญของสังคมเมืองอยู่ที่การเป็นแหล่งขับเคลื่อนนโยบาย การสร้างนวัตกรรม และการหล่อหลอมเยาวชนเพื่ออนาคตของประเทศ

บทสรุป

บทความวิชาการเรื่อง พุทธศาสนาและการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมในสังคมเมืองไทย ได้ศึกษาถึงพลวัตของสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ที่นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมในหลายมิติ โดยเฉพาะในบริบทของสังคมเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และวิถีชีวิตของประชาชน พุทธศาสนาในฐานะระบบจริยธรรมและกรอบแนวคิดทางวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ได้เผชิญความท้าทายจากการเบียดเบียนของค่านิยมดั้งเดิม เช่น ความเสียสละ การรู้จักพอเพียง และการมีจิตสำนึกต่อสาธารณะ ไปสู่การยึดถือคุณค่าทางวัตถุและบริโภคนิยม

อย่างไรก็ตาม พุทธศาสนายังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกทางวัฒนธรรมที่ช่วยรักษาสมดุลระหว่างความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องในสังคมเมือง โดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ไตรสิกขา อริยมรรค และหลักอริยสัจสี่ สามารถนำมาปรับใช้เป็นแนวทางในการจัดการตนเองของประชาชนในเมืองท่ามกลางความเร่งรีบ ความหลากหลาย และความเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่ง พุทธศาสนายังสามารถเป็นฐานในการวิเคราะห์คุณค่าที่ควรคงอยู่ และคุณค่าที่อาจต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับโลกสมัยใหม่โดยไม่สูญเสียจิตวิญญาณแห่งวัฒนธรรมไทย

ดังนั้น การเข้าใจบทบาทของพุทธศาสนาในการประคับประคองหรือเสริมสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมในสังคมเมืองไทย จึงมีความสำคัญต่อการวางนโยบายสาธารณะ การจัดการการศึกษา และการพัฒนาเยาวชนอย่างมีรากเหง้าทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรม การส่งเสริมพุทธศาสนาให้มีความร่วมสมัยและสามารถเชื่อมโยงกับชีวิตของคนเมืองอย่างแท้จริง จะเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างสังคมเมืองที่มีความยั่งยืนทั้งในด้านจริยธรรม ความสัมพันธ์ และความสมดุลระหว่างวัตถุกับจิตใจ

องค์ความรู้ใหม่

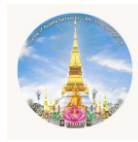
พุทธศาสนากับการจัดการคุณค่าทางวัฒนธรรมในบริบทสังคมเมืองไทยยุคโลกาภิวัตน์

จากบทความวิชาการเรื่อง “พุทธศาสนาและการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมในสังคมเมืองไทย” สามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ในเชิงโมเดลทางวิชาการได้อย่างชัดเจนว่า:

“พุทธศาสนาเป็นกลไกเชิงจริยธรรมและวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการกำกับและกลั่นกรองพลวัตของคุณค่าที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมเมือง โดยสามารถทำหน้าที่เป็นกรอบแนวคิดในการประเมิน ปรับประยุกต์ และหลอมรวมคุณค่าใหม่เข้ากับรากฐานทางวัฒนธรรมไทย ผ่านการนำหลักธรรมไปสู่การปฏิบัติอย่างสอดคล้องกับชีวิตเมืองสมัยใหม่”

องค์ความรู้ใหม่นี้เสนอกรอบแนวคิดที่มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

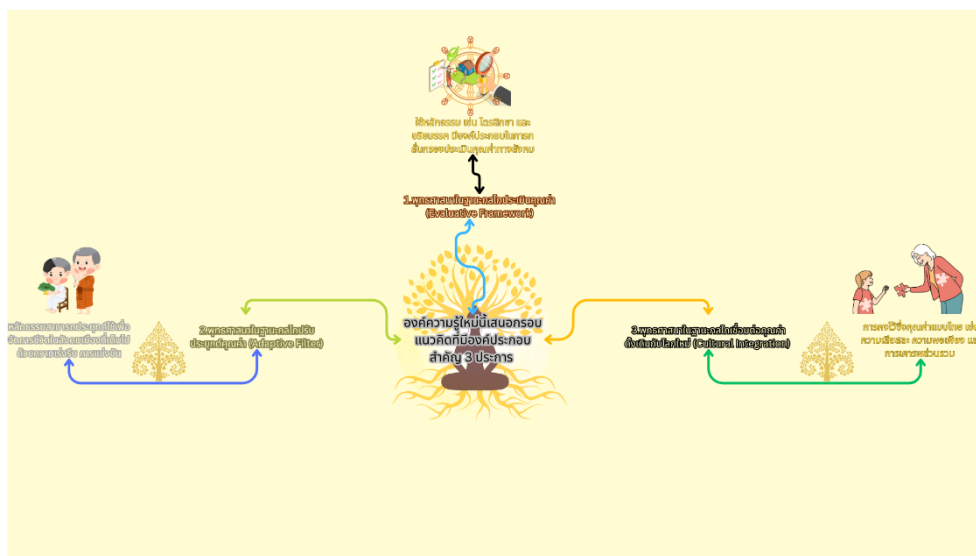
1. พุทธศาสนาในฐานะกลไกประเมินคุณค่า (Evaluative Framework) ใช้หลักธรรม เช่น ไตรสิกขา และอริยมรรค มีองค์ประกอบในการกลั่นกรองว่า คุณค่าทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงนั้นสอดคล้องหรือขัดแย้งกับจริยธรรมและความสุขอันยั่งยืนหรือไม่

2.พุทธศาสนาในฐานะกลไกปรับประยุกต์คุณค่า (Adaptive Filter) หลักธรรมสามารถประยุกต์ใช้เพื่อจัดการชีวิตในสังคมเมืองที่เต็มไปด้วยความเร่งรีบ การแข่งขัน และความหลากหลาย เช่น อิทธิบาทสี่สามารถนำไปสู่การพัฒนาตนและการบริหารเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ

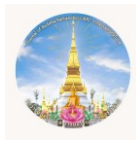
3.พุทธศาสนาในฐานะกลไกเชื่อมต่อคุณค่าดั้งเดิมกับโลกใหม่ (Cultural Integration) การคงไว้ซึ่งคุณค่าแบบไทย เช่น ความเสียสละ ความพอเพียง และการเคารพส่วนรวม ภายใต้โครงสร้างของชีวิตเมืองสามารถเกิดขึ้นได้ผ่านการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติตามแนวพุทธธรรมอย่างร่วมสมัย

โมเดลองค์ความรู้นี้สามารถประยุกต์ใช้ในด้านนโยบายสาธารณะ การออกแบบหลักสูตรการศึกษาในเมือง และกิจกรรมพัฒนาศีลธรรมในชุมชนเมือง เพื่อส่งเสริมให้สังคมไทยสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีรากทางอัตลักษณ์ที่มั่นคง

เอกสารอ้างอิง

- ดิเรก ด้วงลอย, พระปลัดระพีณ พุทธิสาร, และมัลลิกา ภูมธนะ. (2568). กฎต้องเป็นกฎ: พระพุทธเจ้าสอนภาวะผู้นำเชิงพุทธ พันท้ายนรสิงห์ปฏิบัติ. *วารสารมนุษยวิชาการ*, 2(2), 25–39.
- ปัญญา เรือนดี. (2567). การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทยยุคใหม่ให้บรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรม. *วารสารไตรศาสตร์*, 10(2), 32–53.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, 2539), 248–257.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธศาสนากับพัฒนามนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2536), 34–36.
- พิชชากร ตะนุสะ. (2568). การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนและท้องถิ่น กรณีศึกษา ประเพณีชักพระตักบาตรเทโว จังหวัดสงขลา. *วารสารสังคมศึกษาปริทรรศน์*, 1(2), 136–146.

- พระปลัดสมศักดิ์ กตธมโม (โสรัตน์ถาวร). (2568). การบูรณาการการเรียนการสอนรายวิชาสังคมศึกษากับ
พระพุทธศาสนาและพระวินัย. *วารสารสหวิทยาการศึกษาศาสตร์*, 1(2), 21–27.
- พระมหาธีระพงษ์ กตเมธิ (คีนรัมย์). (2568). การเสริมสร้างการตื่นรู้เบิกบานในการเรียนรู้สำหรับนักเรียน
โรงเรียนปริยัติธรรม. *วารสารสหวิทยาการศึกษาศาสตร์*, 1(2), 39–48.
- มูจจรินทร์ ทศตรกุลพัฒน์. (2568). ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลกับรัฐศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนาในบริบทประเทศ
ไทย. *วารสารสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม*, 6(1), 143–152.
- สายฝน บุษบรรณ, พระศรีสมโพธิ (วรัญญู สอนขุน), และสามารถ สุขุประการ. (2568). แนวทางการพัฒนา
ทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำหรับพระวิปัสสนาจารย์. *วารสารวิจัยวิชาการ*,
8(3), 81–96.
- อุดม จันทิมา, และพิชญานันต์ พงษ์ไพบูลย์. (2567). พระเครื่องกับวัฒนธรรมไทย: การปรับตัวในบริบทสังคม
ร่วมสมัย. *วารสารภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย*, 10(2), 17–39.